

Ragıp Zarakolu: Kars Ardahan mevzuu

Posted on 18/11/2019

Babam Remzi Zarakol 1945 yılında Bulancak'tan Sovyet sınırındaki Arpaçay'da kaymakam olmuştu. O sırada ordu, Erzurum'a geri çekilmişti, bir Sovyet askeri harekatı beklendiğinden dolayı.

Ankara Sovyetler Birliği ile, eski dostluk ve işbirliği antlaşmasının yenilenmesini istediğinde, 2. Dünya Savaşı sonrasının değişen dünya koşulları nedeniyle, bazı taleplerde bulunduğunu ileri sürmüştü Moskova.

Aslında bu Türkiye'ye özgü bir olgu da değildi. Sovyet yönetimine göre, Ekim devriminin zor günlerinde, iç savaş döneminde Romanya, Polonya, Finlandiya, Çekoslovakya azımsanmayacak toprak parçalarını ele geçirmişlerdi.

Buralarda Sovyet Cumhuriyetlerine önemli toprak iadelerinde bulunuldu. Bu dönemin Çarlık dönemi vilayetlerinden yitirilen Kars ve Ardahan da vardı. Karelya ya da Moldavya gibi bu eski Rus vilayetleri iade edilmeliydi.

Sovyet yönetimi Batum'u bir anlamda yeni dünya dengesinin koşulları altında Kars ve Ardahan'ı tartışma konusu yapmazken, Almanlar Sovyet devriminin gırtlığını sıkarken, İttihat hükümetinin Brest-Litovsk Anlaşmasında geri aldığı Kars ve Ardahan'ın Ankara'ya kalmasını sineye çekerken, üstüne üstlük Çarlık Rusya'sının İran'dan almış olduğu, Osmanlı yönetimi altında olmayan İğdır ve çevresini de, Sovyet-Ankara Hükümeti Dostluk Anlaşmasının bir çeşit sosu olarak hediye ediyordu.

O dönem Sovyet müttefiklerinin Kars/Ardahan için sıkıntı çıkarma ihtimali pek yoktu. Bunu

bilen Ankara'da zaten orduyu Erzurum'a çekmişti. Yani bir anlamda bunu kabullenmişti.

Sovyetler, bu iki vilayeti Brest-Litovsk Anlaşması ile iade etmeyi kabul ettiğinde, halk oyuna başvurulması koşulunu da ileri sürmüştü. O zaman Moskova elçisi olan Selim Sarper, bu öne sürüldüğünde, halkoylamasının yapıldığını belirtmişti. Ama nasıl bir oylama? Kazım Karabekir ordusu, bu 2 vilayeti Ermenileri, Pontos Rumları ve az sayıda da olsa var olan Süryanilerden arındırdıktan sonra. Nasıl olduysa Hristiyan olarak bir avuç Volga Almanı, Malakan ve hatta Litvanyalı kalmıştı.

Nazizm karşısındaki zaferden sonra, 1915 soykırımından sağ kurtulanlar, müttefiklerden, bu arada Moskova'dan vatanlarına geri dönüşün sağlanması için taleplerde bulunuyorlardı. Aradan henüz 30 yıl geçtiği düşünülecek olursa bu talebin hiç de şaşırtıcı bir yanı yoktu.

Bir başka talep ise, Boğazların statüsünün Sovyetleri tehdit etmeyecek bir hale sokulması idi. 2. Dünya Savaşında Türkiye, Boğazların bunu ihlal edip, Nazi Almanya'sına savaş malzemesi yollamak yanında, Holokausttan kaçan Yahudilerin serbest geçişini engellemişti.

Selim Sarper'in dehşetle dile getirdiği bir başka talep ise, tek parti rejiminden sonra kurulacak hükümette sosyalistlerin de yer alması isteği idi. Buna da şaşırılmamak lazım. Bizzat, Fransa ve İtalya'da Komünist Partileri 1947 yılına kadar koalisyon hükümetlerinde yer almamışlar mıydı?

Bizde CHP'nin gardını çok önceden aldığı söylenebilir. 1945 yılında dillendirilen TKP de değildi, zaten likide edilmişti çoktan ve ancak legal sosyalist partilerin koalisyon hükümetine katılması söz konusu olabilirdi.

Stalin ise, savaşta 20 milyon insanını yitirmiş bir ülkenin lideri olarak, özellikle atom bombasının dünya siyasetinin bir unsuru haline gelmesinden sonra, daha ihtiyatlı bir politikaya yönelecekti. Truman, Yalta konferansında müttefiklerine dile getirmeden, dünya

dengesini tartışan konferansın bitiminden birkaç gün sonra Hiroşima'ya atom bombasının atılması komutunu verecekti.

Stalin Hiroşima'dan sonra, bu talepleri askıya aldığı halde, ("Ankara, Japonlara şükretsın" diyecekti *), bu sürekli sömürülecek, solun ezilmesinin bahanesi yapılacaktı.

Ankara'daki paranoik ruh hali, kayıtsız şartsız, soğuk savaş siyasetine teslim olunmasına yol açtı. CHP ile DP bu konuda adeta yarıştı diyebiliriz.

(*) Arman Giragosyan, Ermenistan Ulusal Arşivi Belgelerinde Sovyet-Türk Diplomatik İlişkileri /1945-46, Erivan 2010, Belge Yayınları (çıkacak).

Kaynak: evrensel.net